

## **MUSTAQILLIK YILLARIDA MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDAGI ISLOHOTLAR, MUAMMOLAR VA YECHIMLAR**

*Sayidova Xumorxon O'tkirovna*

*Qo'qon Davlat Universiteti Ta'lim tarbiya nazariyasi va metodikasi*

*(Maktabgacha ta'lim) 1-bosqich magistranti*

*E-mail: xumoraxonsayidovna@gmail.com*

*Telefon: 77 3759022*

**Annotatsiya.** Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar, mavjud muammolar hamda ularning yechimlari tahlil etilgan. Maktabgacha ta'lim uzluksiz ta'lim tizimining boshlang'ich bo'g'ini bo'lib, bolaning sog'lom, har tomonlama rivojlangan shaxs sifatida shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu bosqichda bolalarda o'qishga bo'lgan qiziqish uyg'otilib, ularni tizimli ta'limga jarayoni amalga oshiriladi. Shu bois maktabgacha ta'lim tizimi faoliyatini yanada takomillashtirish, ta'lim tashkilotlarida qulay va zamonaviy shart-sharoitlar yaratish hamda maktabgacha yoshdagi bolalarni ta'lim bilan keng qamrab olish barkamol va yetuk avlodni tarbiyalashda muhim omil hisoblanadi.

**Kalit so'zlar:** maktabgacha ta'lim, uzluksiz ta'lim, boshlang'ich bo'g'in, bola, sog'lom va rivojlangan shaxs, o'qishga qiziqish, ta'lim faoliyati, maktabgacha ta'lim tashkiloti.

**Annotation.** This article analyzes the reforms implemented in the education system, existing problems, and possible solutions. Preschool education is considered the initial stage of the continuous education system and plays a significant role in shaping a child as a healthy and well-developed individual. At this stage, children's interest in learning is fostered, and they are gradually prepared for systematic education. Therefore, further

strengthening the activities of the preschool education system, creating comprehensive and favorable conditions in preschool educational institutions, and ensuring wider participation of preschool - aged children are important factors in raising a well – rounded and mature generation.

**Keywords:** preschool education, continuous education, initial stage, child, Healthy and well – developed individual, interest in learning, educational activity, preschool educational institution.

Ilmiy kuzatish va tadqiqotlar natijasida inson o'z hayoti davomida oladigan barcha ma'lumotning yetmish foizini besh yoshgacha bo'lgan davrda olib ulgurishi aniqlangan. Darhaqiqat, bu davrda inson bolasi dunyoni anglaydi, o'z ona tilini o'zlashtiradi, ota-ona, oila, mahalla, Vatanga mehri uyg'onadi, umr davomida oladigan bilimlarga zamin hozirlaydi. Bunda, eng avvalo, oila asosiy rol o'ynasa, maktabgacha ta'lim tashkilotining hissasi ham bu borada muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois mamlakatimizda aynan maktabgacha ta'lim uzluksiz ta'lim tizimining ajralmas bo'lagiga, ta'bir joiz bo'lsa, uning debochasiga aylangan. Mamlakatimizda milliy genofondni mustahkamlash, yosh avlodni yetuk kadrlar etib tarbiyalash masalalariga doimiy e'tibor qaratib kelingan, jumladan, 2017-yil 16 -avgust kuni bo'lib o'tgan yig'ilishda ta'lim tizimini rivojlantirishning ko'plab yo'nalishlari belgilab berildi. Xususan, maktabgacha ta'lim tizimini tarkibiy jihatdan tubdan isloh qilish, mazkur tashkilotlarga bolalarni to'la qamrab olish bo'yicha muhim vazifalar qo'yilgan edi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 30-sentabrdagi "Maktabgacha ta'lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoni hamda "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi qaroriga muvofiq bu sohada yangi tizim yaratildi. Shuningdek, 107 ta maktabgacha ta'lim muassasasi rekonstruksiya qilindi va qurildi, 195 ta bog'cha kapital ta'mirlandi. Farzandlarimiz tarbiyasida eng asosiy bo'g'in hisoblangan maktabgacha ta'lim tizimining jamiyatimiz hayotidagi katta o'rni va ahamiyatini e'tiborga olib, Maktabgacha ta'lim vazirligini tashkil etdik. Biz ushbu sohaning

moddiy-texnik bazasini mustahkamlashimiz, jumladan, yaqin 3-4 yilda barcha hududlarda minglab yangi bog'chalar qurishimiz, ta'lim-tarbiya sifati va darajasini yangi bosqichga ko'tarishimiz lozim deb takidlaydi muhtaram prezidentimiz Sh.M. Mirziyoyev. Albatta, mazkur masalaga e'tibor kecha yoki bugun paydo bo'lib qolgani yo'q. Ortga nazar tashlaydigan bo'lsak, o'tgan 28 yillik mustaqillik davrida Birinchi Prezidentimiz Islom Karimov rahnamoligida mamlakatimizda ta'limni tubdan isloh qilishning muhim bosqichlari amalga oshirilib, mohiyatan hech qaysi bir davlatda mavjud bo'lmagan uzluksiz ta'lim tizimi shakllantirildi. Ya'ni yosh avlodning maktabgacha ta'lim tashkilotlaridan to oliy ta'limgacha bo'lgan uzluksiz bilim olishlari, kasb o'rganishi uchun shart-sharoitlar yaratish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylandi. "Hayotimizda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan ta'lim-tarbiya tizimi haqida gapirganda, Abdulla Avloniy bobomizning dono fikrlarini takror va takror aytishga to'g'ri keladi: 'ta'lim-tarbiya – biz uchun hayot-mamot masalasidir'", - deb doimo ta'kidlaydi Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev. Qaysi sohani olmaylik, biz zamonaviy yetuk kadrlarni tarbiyalamasdan turib biron-bir o'zgarishga, farovon hayotga erisha olmaymiz. Bunday kadrlarni, millatning sog'lom genofondini tayyorlash, avvalo, maktabgacha ta'lim tizimidan boshlanadi. Prezidentimiz tomonidan mazkur sohadagi islohotlar izchil davom ettirilib, maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarmog'ini hozirgi zamon talablari va standartlari asosida rivojlantirish, ularni rekonstruksiya va modernizatsiya qilishga qaratilayotgan e'tibor zamirida ham kelajagimiz egalarining hech kimdan kam bo'lmay ulg'ayishlari hamda buyuk ajdodlarga munosib voris bo'lib voyaga yetishlarini ta'minlashdek ezgu maqsad mujassam. Jumladan, davlatimiz rahbarining qarori bilan tasdiqlangan Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish dasturida keng ko'lamli strategik maqsadlar, muhim vazifalar belgilangani bilan ahamiyatlidir.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari, birinchidan, maktab yoshigacha bo'lgan bolalarning umumiy savodini chiqarish, bolalarda Vatanni sevis, u bilan g'ururlanish hissini uyg'otish, Konstitutsiyani o'rganish, dunyoqarashini kengaytirish imkonini berayotgan bo'lsa, ikkinchidan, yosh bolali onalarning

mehnat qilishga oid konstitutsiyaviy huquqini ro'yobga chiqarishga ham xizmat qiladi. Qolaversa, hududlarda namunaviy loyihalar asosida barpo etilayotgan yangi uy-joy massivlarida yosh oilalar farzandlari uchun bolalar bog'chalari sonini ko'paytirish zarurati paydo bo'lmoqda. Qarorga muvofiq, ayni shu maqsadda joylarda xorijiy tajribadan va mamlakatimizning iqlim sharoitlaridan kelib chiqqan holda, namunaviy loyiha asosida 70 va 120 o'rinli 50 ta zamonaviy maktabgacha ta'lim tashkilotlarini bunyod etish hamda mavjud tashkilotlarning 1167 tasini rekonstruksiya qilish, 983 tasini mukammal ta'mirlash orqali kengaytirish nazarda tutilmoqda. Bu orqali bolalarning maktabgacha ta'limga qamrovini 1,5 barobar oshirishga erishiladi. Shu bilan birga, qarorga ko'ra qishloq joylardagi maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ota-onalar badal to'lovini 30 foizgacha kamaytirish nazarda tutilayotgani kam ta'minlangan va ko'p bolali oilalar uchun yengillik yaratadi. Shu o'rinda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilarni intellektual, jismoniy, axloqiy jihatdan tarbiyalash, umuminsoniy qadriyatlar bilan tanishtirish, bolalarni maktabga sifatli tayyorlash maqsadida turli to'garaklar, ma'naviyat va ekologiya xonalari, kichik muzey, kutubxonalar tashkil etish borasidagi an'analarni izchil davom ettirish maqsadga muvofiq. Chunki kitobga, san'atga, ilmga, umuman, kelajakda muayyan kasbni egallashga bo'lgan qiziqish bolalarda ayni shu davrda shakllanadi. Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tizimida qator islohotlar o'tkazilmoqda, ularning bari bolalar va pedagoglar manfaatlari yo'lida xizmat qilishiga, shuningdek maktabgacha ta'lim sifatini yaxshilashga qaratilgan.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlaridada yaxshi ish haqi to'lanmasa, bu kasbga qiziqish bo'lmaydi, albatta. Shu kunga qadar qanchadan-qancha tajribali, yaxshi kadrlar past ish haqi sabab bu kasbni tark etgan. Shu bois joriy yilning mart oyida Prezidentning pedagoglarning maoshini oshirishga doir qarori chiqqan. Agrippina Shinning so'zlariga ko'ra, o'tgan 27 yil davomida maktabgacha ta'lim tizimidagi tarbiyachilar va MTT xodimlarining tarif stavkasi biror marta oshirilmagan. 2018-yilning mart oyida Maktabgacha ta'lim vazirligi birinchi marta pedagoglarning bazaviy tarif stavkalarini 30 foizga oshirish taklifi bilan chiqdi. Shu yilning

sentabridan oliy ma'lumotga ega pedagoglar uchun bazaviy tarif stavkalari yana 30 foizga oshiriladi. Hozirda maktabgacha ta'limni moddiy rag'batlantirish masalalari ko'rib chiqilmoqda. Masalan, eng yaxshi tarbiyachi, eng yaxshi mudira, eng yaxshi defektolog kabi tanlovlar g'oliblariga 5-15 minimal oklad shaklida rag'batlantirish rejalashtirilmoqda. Bundan tashqari, 6 yoshli bolalarni ta'limga qamrab olish bo'yicha qaror loyihasi mavjud. MTV 6 yoshli bolalar bilan ishlovchi tarbiyachilarga o'qituvchi maqomini berish taklifi bilan chiqmoqda. Shunday ekan, tabiiyki, ayni damda Xalq ta'limi vazirligida tatbiq etilayotgan imtiyozlar kelgusida ularga ham tegishli bo'lishi ko'zda tutilmoqda. Bugungi kunda MTT soni oshib bormoqda, nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari ham shular jumlasidandir. Yanvar oyida ularning soni 200 dan ortiq bo'lgan bo'lsa, hozirga kelib bu ko'rsatkich 600 ga yaqinni tashkil qilmoqda. Raqamlar kun sayin oshib bormoqda, chunki xususiy MTTlar va Davlat-xususiy sektori hamkorligi asosidagi MTTlar ochilmoqda. Tabiiyki, kadrlarga bo'lgan talab ham katta. Kadrlar bo'lmasa, maktabgacha ta'lim sifati haqida gapirishga hojat ham yo'q. Biz kadrlarni qayta tayyorlash masalasini ishlab chiqdik. Maktabgacha ta'lim tashkilotlariga ega bo'lmagan pedagoglar juda ko'p. Bugungi kunda akademik litsey va kollejlardagi pedagoglarga ish kamaydi, ular pedagogik tajribaga ega bo'lgan, lekin bazaviy maktabgacha ta'limga oid bilimlarga ega bo'lmagan kishilardir. Bundaylar uchun pedagogika universitetlari qoshida 4 oylik qayta tayyorlash kurslari ochildi. Bugunga kelib 9400 dan ziyod pedagog ularni tugallab, MTV tizimiga qamrab olindi. Bundan tashqari, biz yangi moslashuvchan modelni ishlab chiqdik, ya'ni pedagogik ma'lumotga ega bo'lmagan kishilar uchun 6 oylik kurslar tashkil etildi, ularning soni 1500 nafar atrofida tashkil etadi.

Maktabgacha ta'lim vazirligi tizimiga 3 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan 2,5 mln bola qamrab olingan. Respublikadagi MTTlar soni esa 6154. Ulardan 5586 tasi davlatga qarashli, 568 tasi nodavlat ta'lim tashkilotidir. Bugunga kelib 859 141 nafar bola maktabgacha ta'lim bilan qamrab olingan, bu umumiy hisobning 34 foizi demakdir. Jami 1 mln 600 dan ziyod bola maktabgacha ta'lim bilan qamrab olinmagan. 2030-yilga borib 85 foiz bola respublika MTTlariga qamrab olinishi

maqsad qilinmoqda. Maktabgacha ta'lim vazirligi maqsadi - barcha bolalarni teng asosli va yuqori sifatli maktabgacha ta'lim tizimiga qamrab olish. O'zbekistonda uzoq qishloq punktlari bor, u yerda bolalar bog'chalari yo'q, shunday ekan, maktabgacha ta'lim olishning imkoni yo'q. Qamrovni ta'minlash uchun MTV tomonidan o'qitishning muqobil shakli - oilaviy MTTlar faoliyatini yo'lga qo'yishga doir qaror ishlab chiqildi. Sir emaski, yaqin kunlarga MTTlardagi pedagoglar ko'plab hujjat turlarini to'ldirishlariga to'g'ri kelgan. Vaqti kelganda, qog'ozbozlik sabab bolalarga yetarlicha e'tibor qaratilmagan. Chunki rahbariyat talabini o'z vaqtida bajarmaslik yaxshilikka olib kelmasligini yaxshi bilishgan. Ko'plab yaxshi kadrlar aynan shu qog'ozbozlik sabab ham sevimli kasblaridan voz kechishgan. Va nihoyat, 2018-yilning 15-iyulida MTTlarda qog'ozbozlikni qisqartirishga oid qaror qabul qilindi. Unga ko'ra, ilgari pedagoglar 9 ta hujjat turini yuritgan bo'lsa, endi ularning soni 4 tagacha qisqartirildi. Umid qilamizki, amalga oshirilayotgan barcha islohotlar amalda o'z ifodasini topib, farzandlarimiz sifatli maktabgacha ta'lim, pedagoglar esa munosib ish haqi va imtiyozlar bilan ta'minlanishadi. Toki har bir bola bog'chaga borgisi kelmay ko'z yosh to'kmasin, yaxshi pedagoglar esa o'z kasbini tashlamasin!

Xulosa o'rnida shuni aytish kerakki, ushbu yo'nalishda oldimizda turgan asosiy vazifalardan biri bu — mutasaddi tashkilotlar, fuqarolik jamiyati institutlari hamda OAV bilan hamkorlikda Prezidentimizning yangi qarori mazmun-mohiyatini, bolalarni erta yoshdan rivojlantirish, ularni ijtimoiy moslashtirishda maktabgacha ta'lim tashkilotlarining roli va ahamiyatini aholi orasida yanada kengroq targ'ib qilish, chuqur tushuntirishdan iboratdir. Muxtasar aytganda, maktabgacha ta'lim uzluksiz ta'limning boshlang'ich qismi hisoblanadi. U bolaning sog'lom va rivojlangan shaxs bo'lib shakllanishini ta'minlab, o'qishga bo'lgan ishtiyoqini uyg'otadi, tizimli o'qitishga tayyorlab boradi. Shunday ekan, bu tizim faoliyatini yanada kuchaytirish, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida har tomonlama qulay shart-sharoitlar yaratish, ularga maktabgacha yoshdagi bolalarni keng jalb etish farzandlarimizning barkamol va yetuk shaxs bo'lib shakllanishida muhim o'rin tutadi.

**Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:**

1. O'zbekiston Respublikasining «Talim to'g'risida»gi Qonuni T.1997 y.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 — 2021 yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida 2016 y
3. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi (2019 y.), «Demografik vaziyat»
4. «Bolajon» tayanch dasturi. T. 2010 y.
5. O'zbekiston Respublikasi «Maktabgacha talim to'g'risida»gi Nizom. T-2000 y
6. Sh.Sodiqova Maktabgacha pedagogika T. Fan va texnologiya 2012 y
7. F.Qodirova Sh.Toshpolatova M.Azamova. Maktabgacha pedagogika. Toshkent-2013.